

Szent Balázs az örményországi Szebaszte püspöke volt, és a Diocletianus-féle nagy keresztényüldözés idején lett vértanú. Egy csodás gyógyítása emlékére tartják az ún. Balázs-áldást, mely a különféle torokbajok ellen védő szentelmény. Érdekes, egyben érthetetlen, hogy ezt a hagyományt a latin szertartású egyház őrzi, míg az áldást az örmény rítus nem ismeri.

A vallási néprajz kutatói szerint a megszentelt gyertya az embert a bölcsőtől a sírig elkísérte. A szülő nő ágya mellett szentelt gyertyát égetnek az ártás távoltartására, a keresztelés végén a megkeresztelt (ill. a keresztszülő) égő gyertyát kap. Ez a gyertya-átadás az örmény szertartásban a bérmlás utolsó részében történik. A bizánci és a kopt rítus szerinti házasságkötéskor a „koronázás” alatt az ifjú pár szintén égő gyertyával a kezében várja a nász megáldását. A haldoklók, halottak mellett gyújtott gyertya szinte felekezeti hovatartozástól független, általános szokás, mint ahogyan általános a sírokon gyújtott mécses is. Az „örök világosság fényeskedjék neki” általános tartalom mellett a gyertya jelképi tartalma ennél szélesebb. A kiváló néprajzkutató, Bálint Sándor ezt így foglalja össze: „A szentelt gyertya már az ókeresztény korban Krisztus jelképe volt. Az egyházi értelmezés szerint a viasz emlékeztet Jézus emberi természetére, a világosság pedig istenségére. Más értelmezés szerint a halandóságra, mert a gyertya magát fölemesztí, hogy másoknak szolgálhasson. Ismét más magyarázat szerint az égő gyertya a jócselekedetekkel ékeskedő hitet jelképezi, mert amint a gyertya láng nélkül nem világíthat, éppen úgy a hit is jócselekedetek nélkül halott.” (Ünnepi kalendárium. I. Bp. 1977. 192).

Guzsik Tamás

(Megjelent az Ararát VII/2. 2001. február 28-i számában)

A nagyböjt liturgikus hagyományairól

A karácsonyi, vízkereshti és farsangi: örömteli, vígságos napok elmúltával az Egyház már a húsvét misztériumának megünneplésére készít föl minket a nagyböjt, a szent negyvennap évenkénti időszakával. A böjti idő üzenete: ima, böjt, vezeklés. Az egykor igen szigorú előírások napjainkra szinte eltűntek illetve jelképeessé váltak. A böjti fegyelem máig fönmaradt, szinte egyetlen köztudatban élő formája pénteki napokon a húsétel fogyasztásának tilalma. Az évszázadok során ennek több és szigorúbb előzménye volt. Főleg a keleti szertartású területeken a böjt szerdán is kötelező volt, s nemcsak a húsrá, hanem minden állati eredetű élelemre (tej, tojás, zsír) is kiterjedt.

Népi hagyományaink még a XVIII–XIX. századból is ismernek olyan szokásokat, mint pl. a „negyvenelés”. Ez azt jelentette, hogy az önmegtartóztató hívő negyven napon keresztül csak napi egy szem búzát vesz magához, vagy csak naplemente után fogyaszt kenyeret és vizet. A följegyzések szerint az Egyház már akkor sem támogatta ezeket a sokszor életveszélyes önsanyargatásokat.

A szerzetesházakban a középkorban az egész nagybőjt folyamán hústilalom volt, a keleti szerzetesek többsége ezt ma is tartja. Ide kívánczók érdekeség, hogy a halat nem tekintették (ma sem tekintik) húsételnek, s a mézet sem állati eredetű élelemnek. Így a legtöbb középkori kolostor kiterjedt halgazdasággal és méhészettel rendelkezett: mintegy természetes és mindig használható „élés-kamrát” teremtve. Magyarországon több ma is virágzó halgazdaság alapját az ott lévő középkori kolostor szerzetesei teremtették meg (pl. garadnai pisztrángos, Somogyvámos-környéki halastavak, kóspallag-szokolyai haltenyészetek, stb.). De az egykori lehalászó medencékből is ismerünk néhányat (Dédes, Tálod).

A nagybőjti bűnbánati liturgikus hagyományok közül kétségkívül a legdrámaibb volt az ősegyházban a nyilvános bűnösök vezeklése. Hamvazószerdától nagycsütörtökig nem léphettek a templomba (csak a külső előcsarnokba), szőrcsuhát, a nyakukban kötelet viseltek és mezítláb jártak. A nagybőjt kezdetén a vezeklést kiszabó püspök a fejüket hamuval hintette meg. Mára ebből a liturgikus szokásból csak a hamuval való meghintés maradt jelképként. A szertartást az örmény rítusú templomokban is végzik, többnyire nagybőjt 2. vasárnapján (tulajdonképpen időpontja a nagybőjt 1. vasárnapja utáni hétfő, a nagybőjt első hétköznapja).

A por, a hamu mint bűnbánati jelkép eredete már a Szentírás legősibb szakaszaiban föllelhető: „mert por vagy és a porba térsz vissza” (1Móz 3,19). Az ószövetségi történetekben többször is találkozunk azzal a gyakorlattal, hogy a bűnbánó ember szőrruhába öltözik és fejére hamut szór (pl. Jón 3,6; Jud 4,11). A nyilvános vezeklés részbeni, majd teljes megszűnése után a IX. századtól általánossá vált a hamvazószerdai jelképes bűnmegevallás és a hamuval való meghintés. A szertartást II. Orbán pápa (1088–1099) tette általánossá a nyugati Egyházban.

A hamu egyben az elmúlásra, a gyászra való emlékeztetés eszköze is. „Sion leánya, öltözzél szőrruhába, hints hamut magadra, öltö gyászt!” — olvassuk Jeremiásnál (Jer 26,22). A keresztény hívő a szent negyvennap alatt bűnbánatot tart, és már előre gyászolja a nagypénteki tragédiát: Krisztus kereszthalálát. Ugyanakkor ebben a jelképes gesztusban már benne rejlik az örömteli ígélet is, a porból és hamuból való talpra állás, a föltámadás ígérete, Krisztus húsvéti diadala a halál fölött, aki „.... megvigasztalja a gyászolókat és koronát ad nekik a hamu helyett.” (Iz 61,2).

Guzsik Tamás

(Megjelent az Örmény Egyházi Hírlevél, III/1. 1999. március 31-i számában)

Olvásóink évek óta találkozhattak Guzsik Tamás magvas, szép stílusú írásaival az örmény liturgiáról. E sorokkal adjuk hírül, hogy fiatalon, néhány nappal 55. születésnapja előtt, 2002. június 11-én elhunyt. Hisszük, hogy írásának utolsó sora rajta is beteljesedett. (A Szerk.)